

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ЦЕНТР ІНДУСТРІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ РОЗВИТКУ

ДОРОВСЬКИЙ ОЛЕКСАНДР ВІКТОРОВИЧ

УДК 338.2 : 615.1

**ОБҐРУНТУВАННЯ ВИБОРУ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ
ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ**

Спеціальність 08.00.03 – економіка та управління
національним господарством

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Харків – 2015

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Науково-дослідному центрі індустріальних проблем розвитку НАН України

Науковий консультант: член-кореспондент НАН України,
доктор економічних наук, професор
Кизим Микола Олександрович,
Науково-дослідний центр індустріальних проблем
розвитку НАН України, директор

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Зборовська Ольга Михайлівна,
Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля,
завідувач кафедри економіки підприємства та
міжнародного бізнесу;

доктор економічних наук, професор
Колосок Валерія Михайлівна,
Приазовський державний технічний університет,
завідувач кафедри менеджменту транспорту і логістики;

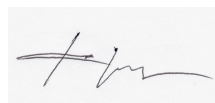
доктор економічних наук, професор
Отенко Василь Іванович,
Харківський національний економічний університет
імені С. Кузнеця, заступник керівника (проректор з
науково-педагогічної роботи)

Захист відбудеться «27» червня 2015 року о 13:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради, шифр Д 64.251.01 у Науково-дослідному центрі індустріальних проблем розвитку НАН України за адресою: 61022, м. Харків, площа Свободи, 5, Держпром, 7-й під'їзд, 8 поверх.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України за адресою: 61022, м. Харків, площа Свободи, 5, Держпром, 7-й під'їзд, 8 поверх.

Автореферат розісланий «26» травня 2015 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.М. Красносова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Фармацевтична галузь є одним з найважливіших сегментів економіки будь-якої країни світу. Від рівня розвитку фармацевтичної промисловості залежить національна безпека країни та здоров'я нації. Крім того, фармацевтична галузь є високотехнологічною та наукоємною і часто виступає одним з «локомотивів» економічного зростання країн світу. Так, обсяг світового фармацевтичного ринку у 2014 р. по відношенню до 2004 р. зріс на 180,0%. Навіть під час світової фінансової кризи 2007-2009 рр. обсяги продажів фармацевтичних препаратів збільшувалися.

На сьогодні у світовій фармацевтичній галузі спостерігаються певні структурні зрушення, які можуть у подальшому вплинути на весь хід її розвитку. Традиційна технологія хімічного синтезу виготовлення лікарських засобів практично вичерпала свій ресурс, про що свідчить «патентний обвал» на блокбастерні лікарські препарати, подовження строків і вартості розробки нових оригінальних лікарських засобів, подальша концентрація галузі шляхом злиттів і поглинань компаній. На зміну традиційній технології виготовлення лікарських засобів приходять біотехнологія, яка розвивається швидкими темпами. В 2014 р. світовий ринок біотехнологічної фармацевтичної продукції сягнув майже 170 млрд. дол. США.

На жаль, українська фармацевтична галузь не була лідером у виготовленні лікарських засобів, як за традиційною технологією, так і за новою. На внутрішньому роздрібному ринку країни у 2014 р. за вартістю переважала імпортна генерікова продукція, що склала 69,3%. Якість цієї продукції у ряді випадків була не найкращою. Останнім часом вітчизняні розробки нових оригінальних лікарських засобів майже не ведуться. Біотехнологічні лікарські засоби складають 1,3% загального обсягу виробництва.

Стратегії розвитку фармацевтичної галузі, які реалізуються у країнах світу і передбачають розробку заходів державної підтримки, на жаль, не можуть бути імplementовані у вітчизняну практику, що актуалізує пошук шляхів обґрунтування стратегічних напрямів розвитку фармацевтичної галузі.

Проблемою наукового обґрунтування вибору стратегій розвитку різних галузей економік країн світу, включаючи фармацевтичну, займалися закордонні та вітчизняні вчені: О. Алимов, О. Амоша, О. Балашов, І. Булеєв, В. Геєць, М. Дюкс, О. Зборовська, О. Ізмайлов, Ю. Кіндзерський, М. Кизим, Н. Клейнер, В. Колосок, А. Кук, О. Лапко, В. Микитенко, В. Отенко, О. Посилкіна, К. Соло, О. Сухарев, Г. Хобс та інші.

Разом з тим, перехід провідних країн світу до неоіндустріальної моделі розвитку, вступ України до СОТ і підписання угоди про асоціацію з ЄС, потребують дещо інших підходів до наукового обґрунтування стратегії

розвитку фармацевтичної галузі України, що і обумовило актуальність теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконувалась згідно з планами наукових досліджень Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України. За темою «Стратегії розвитку високотехнологічних галузей промислового комплексу України в рамках цільової комплексної програми «Україна – XXI століття: стратегічні пріоритети соціально-економічного розвитку на 2007 – 2011 рр.» (номер державної реєстрації 0107U006356, 2008 – 2009 рр.) здобувачем обґрунтовано стратегію розвитку фармацевтичної галузі України. За темою «Потенціал інноваційного розвитку традиційних секторів промисловості в контексті розвитку NBIC-технологій» (номер державної реєстрації 0114U005235, 2014 р.) здобувачем запропонована стратегія переходу фармацевтичної галузі України на нову біотехнологічну основу.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає в обґрунтуванні вибору стратегії розвитку фармацевтичної галузі України.

Для досягнення поставленої мети в роботі було сформульовано та вирішено такі завдання:

- визначити тенденції та особливості розвитку світового фармацевтичного ринку, ринків інтегрованих об'єднань ЄС, Митного союзу (МС) та України;
- узагальнити практику державної підтримки розвитку фармацевтичної галузі в Україні, країнах світу та інтеграційних об'єднаннях – ЄС і МС;
- з позиції синергетичної парадигми розробити концепцію формування стратегії розвитку фармацевтичної галузі України;
- уточнити сутність поняття «конкурентоспроможність галузі» і визначити його взаємозв'язок з іншими дефініціями;
- узагальнити теорію і практику оцінки конкурентоспроможності галузей економіки і визначити їх недоліки;
- запропонувати методичний підхід до оцінки конкурентоспроможності фармацевтичної галузі і здійснити його апробацію;
- оцінити вплив зовнішнього та внутрішнього середовища на фармацевтичну галузь України;
- уточнити сутність поняття «стратегія розвитку галузі» та класифікацію її видів;
- узагальнити теорію та практику вибору стратегій розвитку фармацевтичної галузі;
- розробити методичний підхід до вибору стратегії розвитку фармацевтичної галузі України;

- узагальнити практику побудови моделей розвитку фармацевтичної галузі;
- розглянути когнітивний підхід до моделювання розвитку фармацевтичної галузі;
- побудувати когнітивну модель та сценарії розвитку фармацевтичної галузі України.

Об'єктом дослідження є процес розвитку фармацевтичної галузі України. Предметом дослідження є теоретико-методологічні аспекти та методичні рекомендації з вибору стратегії розвитку фармацевтичної галузі України

Методологія і методи дослідження. Методологічною основою дослідження в дисертації є синергетична парадигма. У процесі дослідження було використано наступні загальні та часткові наукові методи: логічного аналізу – для визначення тенденцій і особливостей розвитку фармацевтичних ринків України і країн світу; контент-аналізу – для уточнення сутності понять «конкурентоспроможність галузі», «стратегія розвитку галузі» та інших; індукції та дедукції – для доведення гіпотез концепції формування стратегії розвитку фармацевтичної галузі України; когнітивного моделювання – для побудови сценаріїв розвитку фармацевтичної галузі України; матричний підхід до вибору загальної і функціональних стратегій підвищення конкурентоспроможності фармацевтичної галузі України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розробці та обґрунтуванні теоретико-методологічних аспектів і методичних положень щодо вирішення науково-прикладної проблеми обґрунтування вибору стратегій розвитку фармацевтичної галузі України. Найсуттєвішими теоретичними, методологічними і практичними результатами, які характеризують наукову новизну дослідження, є такі:

вперше:

- з позиції синергетичної парадигми і синтезу цілого ряду наукових шкіл стратегічного управління запропоновано авторську концепцію формування стратегії розвитку фармацевтичної галузі України, яка ґрунтується на доведенні висунутих гіпотез щодо необхідності початку формування стратегії розвитку галузі з проведення форсайт-прогнозу; стратегічного характеру аналізу стану і тенденцій розвитку галузі; необхідності ідентифікації проблем розвитку галузі з урахуванням впливу внутрішнього та зовнішнього середовищ; когнітивного характеру структуризації проблем розвитку галузі; відповідності головної мети розвитку галузі її місії; необхідності декомпозиції головної мети розвитку галузі на складові; пірамідального характеру вибору стратегії

галузі та пріоритетів розвитку; біфуркаційного характеру можливих сценаріїв розвитку галузі.

- розроблено методологічне забезпечення формування стратегії розвитку фармацевтичної галузі України, яке має у підґрунті авторську концепцію і включає наступні етапи: бачення майбутнього галузі та ринку; стратегічний аналіз галузі та ринку; ідентифікація проблем галузі; структурування проблем галузі; формування місії й головної мети розвитку галузі; побудова «дерева цілей», піраміди стратегій та вибір пріоритетів розвитку галузі; сценарне моделювання розвитку галузі; оцінка необхідних і можливих обсягів коштів для розвитку галузі; розробка та відбір проектів за пріоритетними напрямками розвитку галузі;
- обґрунтовано та реалізовано оцінювання конкурентоспроможності фармацевтичної галузі України, яке здійснюється за допомогою ієрархічно побудованої системи показників (інтегрального, комплексних і часткових) і включає наступні компоненти: продукція, виробництво, наукоємність, організація, фінанси та інвестиції;
- сформовано методичне забезпечення вибору стратегії підвищення конкурентоспроможності фармацевтичної галузі України, яке ґрунтується на визначенні її сильних і слабких сторін та виборі загальної та функціональних стратегій у відповідності до системи взаємопов'язаних матриць.

удосконалено:

- сутність поняття «конкурентоспроможність галузі», яке, на відміну від запропонованих іншими авторами, ґрунтується на логічному взаємозв'язку дефініцій «конкурентоспроможність», «економічна безпека» й «інвестиційна привабливість»;
- визначення сутності та змісту поняття «стратегія розвитку галузі», яке, на відміну від існуючих, узгоджує цілі, перспективні напрямки і наявні ресурси суб'єктів процесу: держави та бізнесу;
- класифікацію стратегій розвитку фармацевтичної галузі України, яка на відміну від існуючих базується на таких ознаках, як: продуктово-технологічна (випереджаюча, наздогоняюча, запізніла), масштабно-спрямована та інвестиційно-інноваційна;

отримали подальший розвиток:

- методичне забезпечення вибору загальної і функціональних стратегій підвищення конкурентоспроможності і розвитку фармацевтичної галузі України, яке, на відміну від запропонованих іншими авторами, ґрунтується на матричному

- підході та передбачає узгодженість і синтез функціональних стратегій: продуктово-технологічної та інвестиційно-інноваційної;
- методичний підхід до вибору варіантів стратегії розвитку фармацевтичної галузі України, який, на відміну від існуючих, базується на когнітивній моделі, що включає в себе макро-, мікро- і внутрішнє середовище, та дає змогу враховувати умови СОТ і угоди про асоціацію з ЄС;
 - методичний підхід до оцінки впливу макросередовища на розвиток фармацевтичної галузі України, який, на відміну від існуючих, ґрунтується на синтезі PEST-аналізу можливостей й загроз та когнітивному підході, що дозволяє визначати їх причинно-наслідкові зв'язки;
 - оцінювання впливу мікросередовища на розвиток фармацевтичної галузі України, яке, на відміну від існуючих, має у підґрунті результати ОТ-аналізу, що дають змогу визначення причинно-наслідкових зв'язків шляхом використання когнітивного підходу;
 - структурно-логічна модель розвитку світового фармацевтичного ринку, яка на відміну від існуючих, враховує як фактори, що формують попит і пропозицію, так і фактори збільшення і стримування;
 - аналітичне забезпечення визначення стану фармацевтичних ринків країн-членів ЄС, МС та України, яке, на відміну від існуючих, ґрунтується на моделюванні збалансованості попиту та пропозиції, та дає змогу визначати фактори впливу.

Практичне значення отриманих результатів. Отримані в процесі дослідження теоретичні результати та методичні положення знайшли впровадження в таких організаціях та установах:

- Верховній Раді України використовуються напрацювання щодо державної підтримки розвитку фармацевтичної галузі України при підготовці аналітичних матеріалів і законів щодо розробки концепції промислової політики в країні (довідка № 12/21-27 від 05.02.2015 р.);
- Головному управлінні економіки Харківської обласної державної адміністрації використовувалися при розробці стратегій сталого розвитку Харківської області на період до 2020 р. (довідка №45/3 від 18.09.2013 р.);
- Північно-Східному науковому центрі МОН і НАН України використовуються напрацювання щодо впровадження кластерної форми організації фармацевтичної галузі у Північно-Східному регіоні (довідка № 12/8 від 07.10.2014 р.);

Особистий внесок автора в результати дослідження. Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею, в якій викладено авторський підхід до вирішення важливої теоретико-методичної проблеми обґрунтування вибору стратегії розвитку фармацевтичної галузі в Україні. Наукові положення, що винесені автором на захист, отримані ним самостійно. У наукових публікаціях, які виконані у співавторстві, у дисертації використовувались лише ті здобутки, що є результатом особистої роботи здобувача.

Особистий внесок здобувача у друкованих працях, що виконані у співавторстві, наведено в авторефераті у списку опублікованих праць.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження доповідалися на міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема: «Конкурентоспроможність та інноваційний розвиток України: проблеми науки та практики» (м. Харків, 2007 р., 2008 р., 2010 р., 2011 р.); «Економічна освіта та наука: досвід та перспективи розвитку» (м. Харків, 2007 р.); «Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: проблеми науки та практики» (м. Харків, 2008 р., 2010 р., 2011 р.); «Економіка підприємства: проблеми теорії та практики» (м. Харків, 2013 р.); «Інноваційна стратегія і тактика фінансово-економічного розвитку суб'єктів національного господарства (м. Чернівці, 2014 р.); «Соціально-економічні підсумки 2014 року: реалії та перспективи» (м. Львів, 2014 р.); «Макроекономічна політика в Україні: проблеми науки та практики» (Харків, 2007 р.); «Прогнозування соціально-економічного розвитку національної економіки» (м. Дніпропетровськ, 2014 р.)

Публікації. Основні наукові результати проведених досліджень, теоретичні положення та практичні рекомендації опубліковано в 44 наукових працях, серед яких: 1 індивідуальна та 8 колективних монографій, 20 статей у наукових фахових виданнях та у виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз, 15 тез доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях. Загальний обсяг опублікованого матеріалу становить 44,5 ум.-др. арк., з яких особисто здобувачеві належить 25,1 ум.-др. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, шести розділів, висновків, списку використаних джерел (327 найменувань) і додатків. Основний зміст роботи викладено на 279 сторінках. Робота містить 90 таблиць та 107 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У вступі подано загальну характеристику роботи, обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, окреслено методи дослідження, відображено наукову новизну й

практичне значення отриманих результатів, представлено дані щодо їх апробації.

У першому розділі **«Аналіз світового та українського ринків фармацевтичної продукції»** визначено тенденції розвитку світового фармацевтичного ринку, ідентифіковано відмінності фармацевтичних ринків в ЄС і МС, досліджено особливості розвитку ринку фармацевтичної продукції України.

Фармацевтична промисловість – стратегічно важливий сектор економіки будь-якої країни світу, який є основою в області лікарського забезпечення та охорони здоров'я.

У роботі здійснено аналіз тенденцій розвитку світового фармацевтичного ринку. Для цієї цілі було розроблено структурно-логічну модель дослідження тенденцій розвитку світового фармацевтичного ринку і факторів, які формують попит і пропозицію на цьому.

Згідно логіки дослідження було визначено наступні тенденції на світовому фармацевтичному ринку:

- фармацевтичний ринок є одним із «драйверів» світового економічного зростання. Його обсяг за період 2004-2014 рр. зріс з 559 млрд. дол. до 1010 млрд. дол., або в 1,8 разу;
- спостерігається тенденція до територіального перерозподілу світового фармацевтичного ринку. За період 2012-2014 рр. сумарна вага країн Північної Америки, Європи та Японії зменшилась з 71,0% до 66,1%, в той же час зросла в країнах Азії та Африки з 17,44% до 20,14% і Латинської Америки – з 7,4% до 8,8%;
- зростання попиту на світовому фармацевтичному ринку було обумовлено зростанням чисельності населення, в першу чергу в Азії та Африці, збільшенням очікуваної тривалості життя населення при народженні, «старінням» населення і зростанням його захворюваності на хронічні хвороби, збільшенням доходів населення, а також політикою урядів країн щодо зростання видатків державного бюджету на охорону здоров'я;
- спостерігається тенденція подальшої глобалізації і концентрації світового фармацевтичного ринку шляхом злиттів і поглинань провідних компаній;
- наближається патентний «обвал» на оригінальні фармацевтичні препарати-блокбастери, що ставить під загрозу фінансове благополуччя компаній «Великої фарми»;
- істотно зростають витрати на розробку новітніх лікарських препаратів і строки їх впровадження;

- зменшується кількість оригінальних фармацевтичних препаратів на ринку і збільшується генерикових;
- зростають обсяги випуску біотехнологічних лікарських препаратів і інвестиції у цю галузь.

На території Європи функціонує два найбільших інтеграційних об'єднання країн – ЄС і МС, ринки збуту яких мають певні відмінності, які були досліджені у роботі за допомогою розробленої структурно-логічної моделі.

У результаті дослідження було виявлено наступні відмінності у розвитку фармацевтичних ринків країн – членів ЄС і МС:

- ринок збуту фармацевтичної продукції в ЄС у 2005-2013 рр. зростав значно меншими темпами – 102,7%, аніж у МС – 401,1% і навіть у середньому у світі – 160,5%;
- питома вага ринку продажу фармацевтичних препаратів у ЄС в загальному світовому ринку в 2013 р., у порівнянні з 2005 р., зменшилась з 34,1% до 21,8%, а в МС зросла з 1,5% до 3,7%;
- на рівень обсягів продажів лікарських препаратів на одного мешканця в країнах – членах ЄС і МС впливає рівень доходів населення (ВВП по ПКС на одного мешканця), обсяг державних витрат на охорону здоров'я та чисельність населення;
- тривалість життя населення в країнах – членах ЄС і МС зростає зі збільшенням обсягів продажів лікарських препаратів на одного мешканця;
- обсяг експорту фармацевтичної продукції з країн – членів ЄС в 665,2 рази перевищує цей показник в країнах – членах МС;
- експортоорієнтованість фармацевтичної галузі в країнах – членах ЄС (91,5%) набагато перевищує країни – члент МС (6,0%);
- торговельне сальдо за фармацевтичною продукцією в країнах – членах ЄС позитивне – 61172 млн. дол. при негативному його значенні в країнах – членах МС – (-14501) млн. дол.;

Аналіз українського ринку фармацевтичної продукції виявив такі його особливості:

- більш високі темпи зростання обсягів продажів, аніж у країнах – членах ЄС і на рівні країн – членів МС;
- низький рівень споживання лікарських препаратів на одного мешканця – 74 дол. у порівнянні з країнами – членами ЄС – 579 дол. і МС – 138 дол. ;
- висока питома вага генерикової продукції на внутрішньому ринку – 78,7% і низька питома вага біотехнологічних лікарських засобів (ЛЗ) – 1,3%;

- висока частка імпортованих лікарських препаратів у вартісному виразі на внутрішньому ринку – 66,0%;
- висока залежність від імпорту субстанцій, питома вага яких у загальному обсязі їх споживання у виробництві становить – 84%.

У другому розділі «**Державна підтримка і формування стратегії розвитку фармацевтичної галузі в Україні та інших країнах світу**» узагальнена практика розробки стратегій розвитку фармацевтичної галузі в окремих країнах світу, розглянуті заходи державної підтримки розвитку фармацевтичної галузі в країнах, запропонована концепція формування стратегії розвитку фармацевтичної галузі України.

Проведене у роботі узагальнення практики державної підтримки розвитку фармацевтичної галузі в країнах-членах ЄС і МС засвідчило наявність різних підходів, які при цьому використовуються. У ЄС прийняті «Основи європейської політики «Здоров'я – 2020», ціль яких полягає в підвищенні рівня охорони здоров'я та добробуту населення країн-членів, скороченні нерівноправності в одержанні медичних послуг і забезпеченні функціонування стабільних систем охорони здоров'я, які орієнтовані на населення. У цьому документі визначено ключові цінності та принципи, які необхідні для втілення в реальне життя, але не визначено конкретні напрями та заходи щодо досягнення цілей, це ж стосується і фармацевтичної галузі. В ЄС чинне законодавство регламентує конкурентну політику, право інтелектуальної власності, ліцензування непатентованої продукції. В країнах-членах МС і Україні розробляються безпосередньо концепції, стратегії та програми розвитку національних фармацевтичних галузей. Але слід зазначити, що ці документи не мають належного наукового обґрунтування. Оцінка конкурентоспроможності фармацевтичної галузі не носить системного характеру, недостатньо повно враховується вплив зовнішнього середовища на розвиток національної галузі, нечітко визначена загальна і функціональні стратегії розвитку галузі, не здійснюється моделювання можливих сценаріїв розвитку галузі.

Враховуючи вищевикладене, у роботі на основі синергетичної парадигми запропонована концепція формування стратегії розвитку фармацевтичної галузі України, яка включає в себе положення, які було отримано у результаті доведення висунутих гіпотез: 1) формування стратегії розвитку галузі починається з форсайт-прогнозу; 2) аналіз стану і тенденцій розвитку галузі носить стратегічний характер; 3) ідентифікація проблем розвитку галузі здійснюється з урахуванням як внутрішнього, так і зовнішнього середовищ; 4) структуризація проблем розвитку галузі носить когнітивний характер; 5) головна мета розвитку галузі відповідає її місії; 6) головна мета розвитку галузі декомпозується на підцілі; 7) вибір загальної та функціональних стратегій

розвитку галузі носить пірамідальний характер; 8) сценарії розвитку галузі мають біфуркаційний характер і базуються на когнітивному підході.

На основі наведеної вище концепції у роботі був запропоновано формування стратегії розвитку фармацевтичної галузі України (рис. 1).

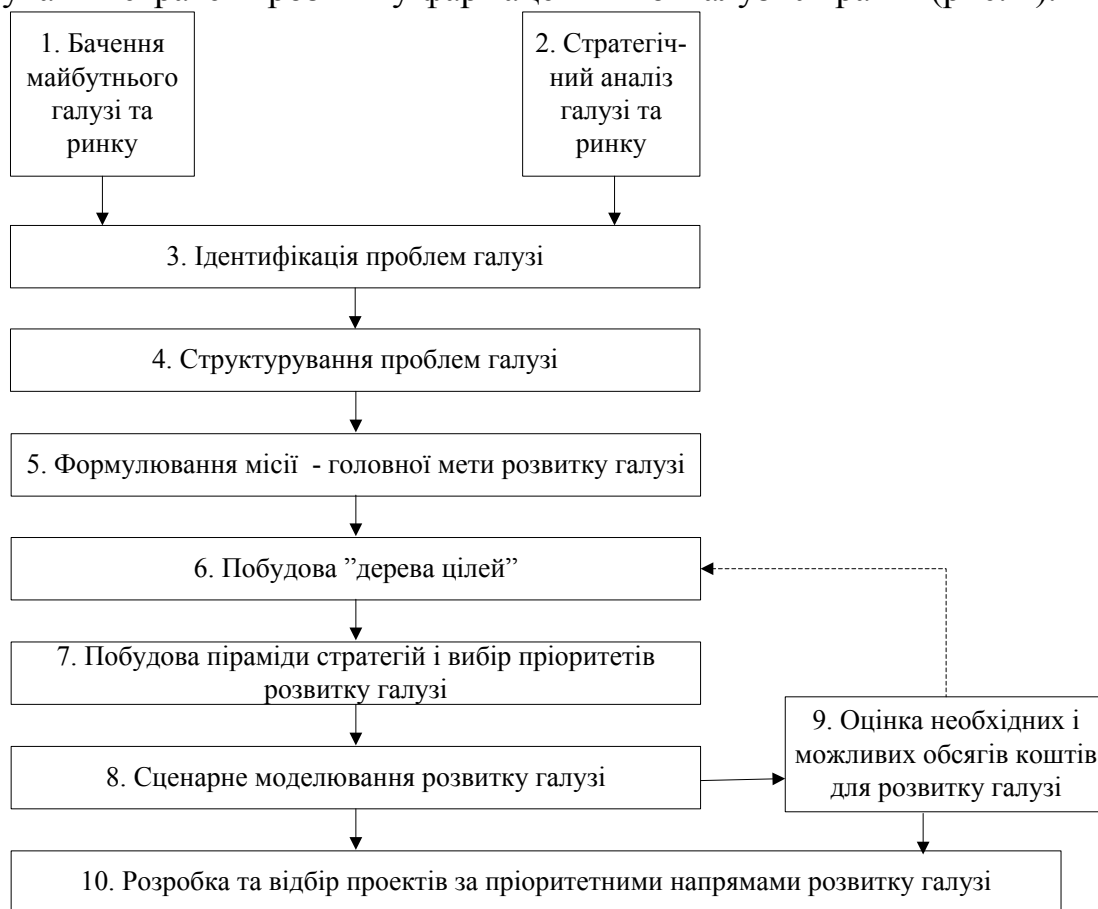

Рис. 1. Схема формування стратегії розвитку фармацевтичної галузі України

Наведений підхід є підґрунтям для формування стратегії розвитку фармацевтичної галузі України.

У третьому розділі **«Теоретичні положення з оцінки конкурентоспроможності фармацевтичної галузі України»** розглянуто сутність поняття «конкурентоспроможність галузі» і його взаємозв'язок з іншими поняттями, узагальнено теорію та практику оцінки конкурентоспроможності галузей економіки, запропоновано методичний підхід до оцінки конкурентоспроможності фармацевтичної галузі України.

Проведене у роботі дослідження показало, що поняття «конкурентоспроможність» не є самодостатнім, а знаходиться у безпосередньому зв'язку з іншими поняттями: економічна безпека та інвестиційна привабливість (рис. 2)

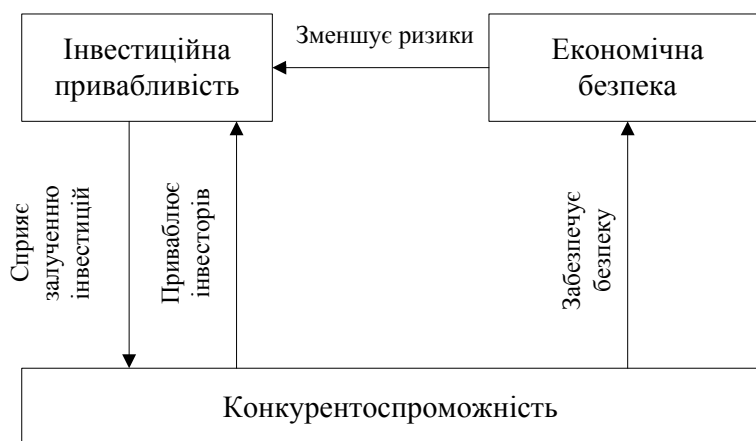

Рис. 2. Зв'язок понять «конкурентоспроможність», «економічна безпека» й «інвестиційна привабливість»

Конкурентоспроможність забезпечує стан безпеки і приваблює інвесторів. Одночасно економічна безпека зменшує ризики інвестування, а інвестиційна привабливість сприяє залученню інвестицій у підвищення конкурентоспроможності.

Згідно контент-аналізу, напрацювань інших вчених і схемі взаємозв'язку понять під конкурентоспроможністю галузі треба розуміти характеристику здатності сукупності підприємств окремої галузі національної економіки задовольняти потреби споживачів у продукції на внутрішньому і зовнішніх ринках, протистояти зовнішнім загрозам економічній безпеці країни і залучати інвестиції.

У той же час економічна безпека галузі являє собою складову конкурентоспроможності підприємств певної галузі, яка забезпечує їх здатність протистояти зовнішнім загрозам і залучати інвестиції за рахунок ефективного функціонування і розвитку за умови дотримання необхідних порогових меж.

У свою чергу інвестиційна привабливість галузі є характеристикою економічного стану та безпеки підприємств галузі, при якому вона залучає інвесторів до співпраці.

Узагальнення теорії та практики оцінки конкурентоспроможності продукції, підприємств, галузей, регіонів, країн свідчить, що саме галузі приділяється найменша увага. В теорії практично відсутні розробки щодо оцінки конкурентоспроможності галузей економіки, включаючи фармацевтичну. У зв'язку з цим у роботі запропоноване оцінювання конкурентоспроможності фармацевтичної галузі України, яке ґрунтується на ряді положень концепції формування стратегії розвитку галузі і передбачає ієрархію інтегрального, комплексних і часткових показників, що оцінюють наступні компоненти внутрішнього середовища галузі: продукція, виробництво, наукоємність, організація, фінанси та інвестиції. При цьому

інтегральну оцінку конкурентоспроможності фармацевтичної галузі України (Ікс) пропонується здійснювати за допомогою формули:

$$I_{кс} = \sum_{i=1}^n K_i, \quad (1)$$

де K_i – комплексна оцінка i -ої компоненти внутрішнього середовища фармацевтичної галузі;

n – кількість оцінюваних компонент внутрішнього середовища фармацевтичної галузі

Комплексна оцінка i -ої компоненти внутрішнього середовища фармацевтичної галузі розраховується таким чином:

$$K_i = \sum_{j=1}^m \frac{x_{ij}^{\phi}}{x_{ij}^n}, \quad (2)$$

де x_{ij}^{ϕ} – фактичне значення j -го часткового показника оцінки i -ої компоненти внутрішнього середовища фармацевтичної галузі;

x_{ij}^n – порогове значення j -го часткового показника оцінки i -ої компоненти внутрішнього середовища фармацевтичної галузі;

m – кількість часткових показників в компоненті.

Як свідчать розрахунки, інтегральний показник оцінки конкурентоспроможності фармацевтичної галузі України в 2006 – 2013 рр. мав нестійку тенденцію до зниження з 0,556 до 0,485 або на 12.08% (рис. 3)

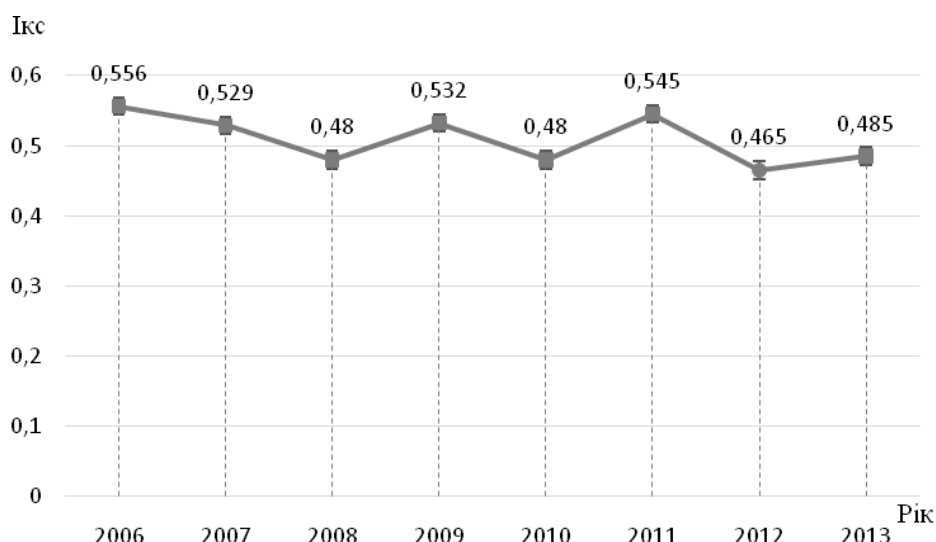

Рис. 3. Динаміка інтегрального показника конкурентоспроможності фармацевтичної галузі України в 2006 – 2013 рр.

Основними компонентами, які в першу чергу вплинули на недостатньо високий усереднений (0,501) рівень конкурентоспроможності фармацевтичної галузі України за період 2006 – 2013 рр. були такі: наукоємність – 0,036; інвестиції – 0,396; виробництво – 0,583 і фінанси – 0,584.

Побудована у роботі когнітивна карта причинно-наслідкових зв'язків сильних і слабких сторін конкурентоспроможності фармацевтичної галузі України засвідчила, що слабкими сторонами, які найбільш впливають на її позиціонування на внутрішньому та зовнішньому ринках збуту продукції, є такі: незначна питома вага вітчизняних субстанцій при виробництві лікарських засобів; низька наукоємність галузі; незначна питома вага вітчизняних оригінальних і біотехнологічних лікарських засобів, недостатні обсяги інвестицій у галузь.

У четвертому розділі «Оцінка зовнішнього та внутрішнього середовища фармацевтичної галузі України» досліджено наслідки вступу України до СОТ та інтеграція в ЄС і їх вплив на розвиток національної фармацевтичної галузі, визначено вплив макросередовища на розвиток фармацевтичної галузі країни, здійснена оцінка мікросередовища фармацевтичної галузі України.

У світовій економіці спостерігається два протилежних, але взаємопов'язаних процеси: глобалізація й інтеграція. Провідником процесу глобалізації виступає СОТ, членом якої Україна стала в 2008 р.

Проведений у роботі ОТ-аналіз визначив можливості і загрози для фармацевтичної галузі України в умовах СОТ (табл. 1).

Таблиця 1

ОТ-аналіз можливостей і загроз фармацевтичної галузі України

Можливості	Загрози
Отримання у торгових відносинах зі всіма країнами-членами СОТ режиму найбільшого сприяння	Заборона, на відміну від розвинутих країн, здійснювати пряму державну підтримку важливих для економічної безпеки крім галузей економіки, включаючи фармацевтичну
Вихід у міжнародний правовий простір і отримання захисту вітчизняних виробників на основі норм і правил СОТ	Обмеженість у своїх інструментах реалізації економічної політики забезпечення конкурентоспроможності вітчизняного виробництва
Доступ до механізму розв'язання торгових суперечок в межах СОТ	Заборона на впровадження кількісних обмежень на імпорт або інші нетарифні заходи, такі як ліцензування, заборони, дозволи та інші
Приведення українського законодавства і практики зовнішньо-торгівельної діяльності у відповідність з міжнародними правилами регулювання торгівлі	Заборона, на відміну від країн-засновників СОТ, на цілу низку заходів державної підтримки внутрішнього виробництва
Безпосередня участь у подальшій розробці норм, що регулюють міжнародну торгівлю	Обкладання фармацевтичних препаратів при ввезенні на територію України за «нульовою» ставкою

Другий процес, який спостерігається у світовій економіці і впливає на розвиток фармацевтичної галузі України, полягає у створенні регіональних інтеграційних угруповань ЄС і МС.

Проведений у роботі ОТ-аналіз можливостей та загроз угоди про асоціацію з ЄС для національної фармацевтичної галузі дозволив констатувати:

необхідність у додаткових витратах України на гармонізацію законодавства з нормами ЄС;

високий рівень захисту ринку ЄС санітарними та фітосанітарними заходами контролю, який є найвищим у світі;

високі технічні бар'єри перед українськими виробниками продукції;

встановлені вимоги щодо прозорості застосування захисних заходів;

застосування правил меншого розміру антидемпінгового чи компенсаційного збору;

несиметричність експортних режимів України та ЄС.

На будь-яку галузь економіки країни, включаючи фармацевтичну, та підприємства, які входять до її складу, здійснює опосередкований вплив оточуюче макросередовище.

У роботі було здійснено PEST-аналіз основних загроз та можливостей для фармацевтичної галузі України за політичною, економічною, соціальною та технологічною сферами.

Результати PEST-аналізу і побудована в роботі когнітивна карта причинно-наслідкових зв'язків загроз і можливостей дозволили визначити, що найбільш опосередкований вплив з боку макросередовища на фармацевтичну галузь України здійснює політична сфера, а саме: високий рівень корупції, незначна свобода ведення бізнесу, відсутність політичної стабільності, низька якість законодавчого регулювання, невисока ефективність державного управління та низька інноваційність економіки.

Безпосередній вплив на діяльність підприємств фармацевтичної галузі економіки будь-якої країни світу чинить мікроекономічне середовище.

У роботі було здійснено ОТ-аналіз можливостей і загроз для фармацевтичної галузі України з боку мікросередовища.

Результати ОТ-аналізу і побудована в роботі когнітивна карта дозволили визначити, що найбільші загрози з боку мікросередовища для фармацевтичної галузі України чинять такі фактори: великі обсяги на внутрішньому ринку імпортованих ЛЗ у вартісному виразі; випереджаюче зростання вартості однієї умовної упаковки ЛЗ; скорочення чисельності населення в країні; незначний обсяг госпітальних закупівель ЛЗ.

У п'ятому розділі «**Обґрунтування стратегії розвитку фармацевтичної галузі України**» уточнено сутність поняття «стратегія розвитку галузі» та здійснено класифікацію її видів, узагальнено теорію та практику вибору

стратегій розвитку фармацевтичної галузі, запропоновано методичне забезпечення вибору стратегії розвитку фармацевтичної галузі України.

У роботі досліджено погляди вчених на поняття «стратегія» і з використанням контент-аналізу уточнено його сутність щодо галузі. Під стратегією розвитку галузі в дисертації розуміється довгостроковий план спільних дій держави та бізнесу в певній галузі економіки з досягнення сформульованих цілей згідно з визначеними перспективними напрямками у межах наявних ресурсів.

Аналіз теорії та діючої практики виявив незначну кількість пропозицій щодо класифікації стратегій розвитку галузей економіки країни.

Ґрунтуючись на проведеному аналізі, а також визначених тенденціях і особливостях розвитку як світової, так і вітчизняної фармацевтичної галузі, у роботі запропоновано класифікацію стратегій розвитку галузі за такими ознаками, як:

продуктово-технологічна
масштабно-спрямована
та інвестиційно-інноваційна.

У свою чергу, кожна з основних ознак класифікації поділяється на другорядні. Запропонована класифікація є підґрунтям вибору стратегії розвитку фармацевтичної галузі України.

Однією з ключових задач формування загальної стратегії розвитку фармацевтичної галузі економіки є обґрунтування та вибір комплексу взаємопов'язаних і взаємоузгоджених функціональних стратегій, які стосуються різних сфер діяльності суб'єктів господарювання.

Одним із найпопулярніших інструментів у стратегічному плануванні, який використовується як на рівні окремих підприємств, так і галузей економіки, є SWOT-аналіз.

Але проведене дослідження свідчить, що даний інструмент стратегічного аналізу та вибору пріоритетів не дозволяє об'єктивно оцінити та обґрунтувати проблеми й шляхи їх вирішення. SWOT-аналіз може використовуватися на першому етапі вибору стратегії фармацевтичної галузі України як інструмент якісного визначення пріоритетних напрямів розвитку, що необхідно доповнити іншими.

У якості одного з таких інструментів у роботі пропонується використовувати матричний підхід. На сьогоднішній день цей інструмент майже не використовується при виборі стратегій розвитку галузей економіки. Традиційно його застосовують у практиці обґрунтування різних видів стратегій розвитку компаній. У роботі розроблено структурно-логічну модель вибору загальної стратегії підвищення конкурентоспроможності і розвитку фармацевтичної галузі країни (рис. 4).

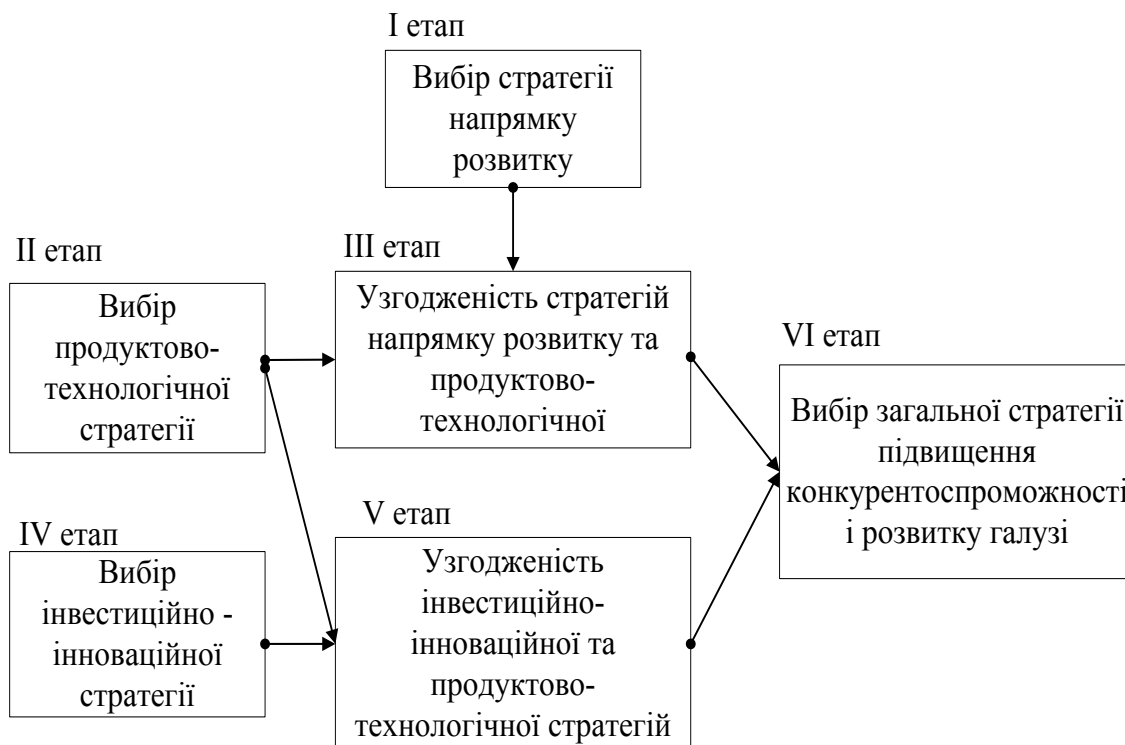

Рис. 4 Структурно-логічна модель вибору загальної стратегії підвищення конкурентоспроможності і розвитку фармацевтичної галузі України

Згідно логіки дослідження пропонується наступна узгодженість загальної та функціональних стратегій розвитку фармацевтичної галузі України (табл. 2).

Таблиця 2

Узгодженість загальної та функціональних стратегій розвитку фармацевтичної галузі України

Загальна стратегія	Функціональні стратегії						
	Масштабно-спрямована		Продуктово-технологічна			Інвестиційно-інноваційна	
	масштабність	спрямованість	продукт	субстанція	технологія	інновації	інвестиції
Випереджаюча	транснаціональна	ЕО ЕО-ІС ЕО-ІЗ	БТ	В	БС	В	
Наздогоняюча	міжнародна	ЕС-ВС ЕС-ІС ЕС-ІЗ	О		ХС	С	
Запізніла	національна	ІС-ВС	Дж	І	ХС	Н	

У табл. 2 наведені такі умовні позначення:

- ЕО – експортоорієнтована;
- ІС – імпорто-спрямована;
- ІЗ – імпорто-залежна;
- ВО – внутрішньо-орієнтована;
- ВС – внутрішньо-спрямована;
- Б – біопрепарати;
- О – оригінальні;
- Дж – генерикові;
- В – власного виробництва;
- І – імпортована;
- БС – біотехнології;
- ХС – технології хімічного синтезу;
- В – високого рівня
- С – середнього рівня;
- Н – низького рівня.

Згідно з проведеними розрахунками і даними табл. 2 загальна стратегія розвитку фармацевтичної галузі України є наздогоняючою. Вона передбачає внутрішню орієнтованість випуску переважно генерикових лікарських засобів на основі вітчизняних і імпортованих субстанцій за технологією хімічного синтезу із середнім рівнем інвестування та низьким рівнем інноваційності.

У шостому розділі «**Моделювання стратегії розвитку фармацевтичної галузі України**» узагальнено практику побудови моделей розвитку фармацевтичної галузі, розглянуто когнітивний підхід до моделювання розвитку фармацевтичної галузі, побудовано когнітивну модель і сценарії розвитку фармацевтичної галузі України.

У роботі на основі узагальнення практики побудови моделей розвитку фармацевтичної галузі в різних країнах світу доведено, що для моделювання складних слабоформалізованих систем, до яких відноситься і вище названа галузь економіки, необхідно використовувати когнітивний підхід.

Побудована у процесі дослідження когнітивна модель розвитку фармацевтичної галузі країни включає в себе як її внутрішнє середовище, так і зовнішнє (макро- і мікро-) з урахуванням впливу вступу України до СОТ і підписання угоди про асоціацію з ЄС (рис. 5).

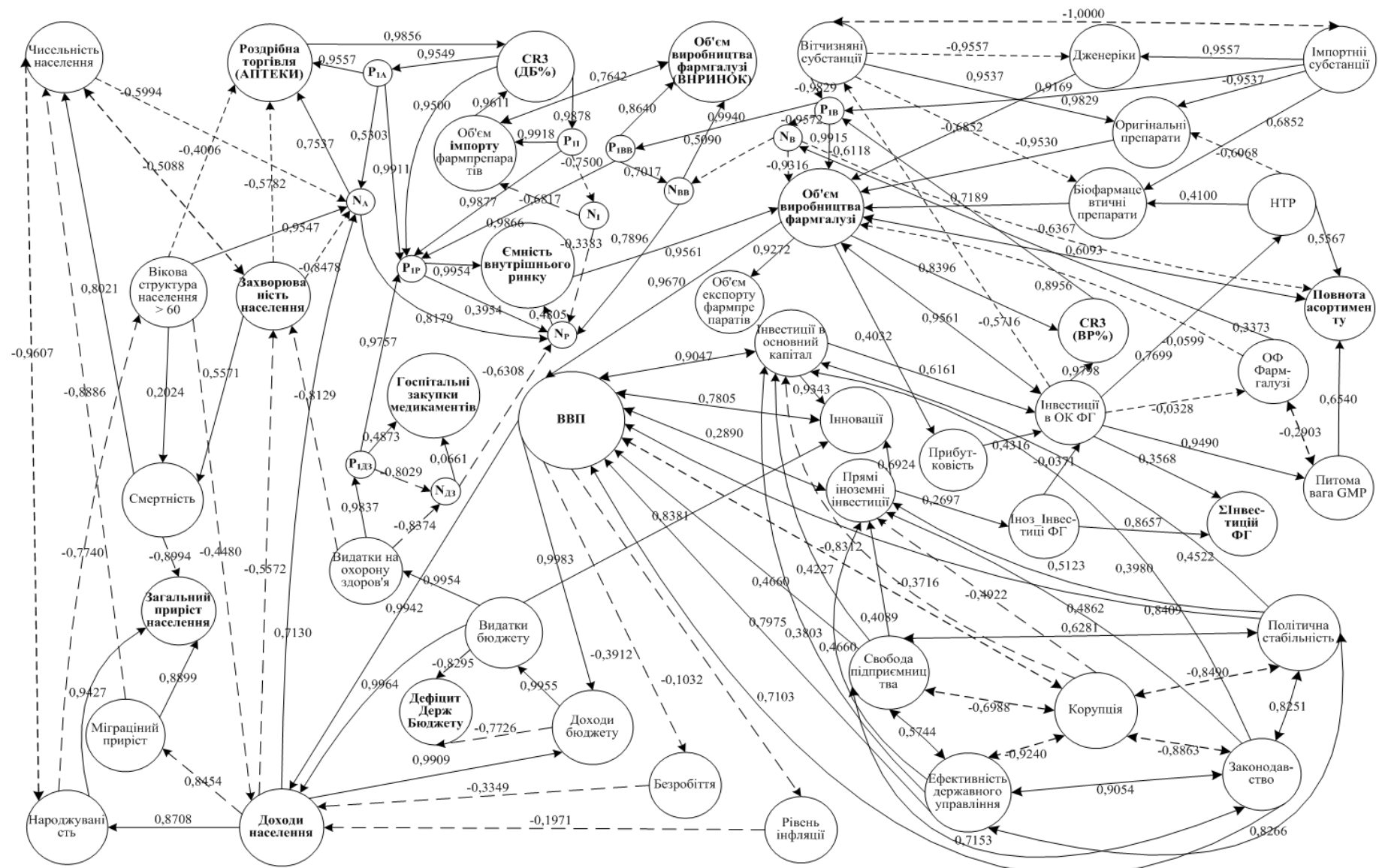

Рис. 5. Когнітивна модель причинно-наслідкових зв'язків фармацевтичної галузі України

У процесі моделювання було розглянуто чотири сценарії розвитку фармацевтичної галузі: інституціональний, загально-інвестиційний, галузево-інвестиційний і прямого державного впливу. Кожний із сценаріїв має свої напрями впливу на цільові вектори (табл. 3).

Таблиця 3

**Порівняльна характеристика напрямку впливу сценаріїв
на цільовий вектор**

Сценарій розвитку	Напрямок впливу сценарію на цільовий вектор				
	Протидія корупції	Зростання ВВП	Зростання обсягу виробництва	Зростання ємності ринку	Зниження імпорту
Інституціональний	Протидія корупції	Зростання ВВП	Зростання обсягу виробництва	Зростання ємності ринку	Зниження імпорту
Загально-інвестиційний	Зростання ВВП	Протидія корупції	Зростання об'єму виробництва	Зростання ємності ринку	Зниження імпорту
Галузево-інвестиційний	Зростання об'єму виробництва	Зростання ВВП	Протидія корупції	Зростання ємності ринку	Зниження імпорту
Прямого державного впливу	Зростання ємності ринку	Зростання об'єму виробництва	Зростання ВВП	Протидія корупції	Зниження імпорту

Інституціональний та загально-інвестиційний сценарії більш спрямовані на розвиток зовнішнього середовища фармацевтичної галузі, галузево-інвестиційний та сценарій прямого державного впливу – на розвиток внутрішнього середовища та конкурентоспроможності галузі.

Порівняння ефективності впливу вищеназваних сценаріїв на досягнення цілей розвитку фармацевтичної галузі України свідчить, що жодний з них не має цілком однозначного пріоритету в площині досягнення поставлених цілей (рис. 6).

Рис. 6. Порівняння ефективності впливу сценаріїв на досягнення цілей розвитку фармацевтичної галузі України

Серед наведених сценаріїв найбільш прийнятним для розвитку фармацевтичної галузі України є галузево-інвестиційний, дещо менш прийнятним – загально-інвестиційний та інституціональний, найменш прийнятним – прямого державного впливу.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі запропоновано новий концептуальний підхід до формування стратегії розвитку фармацевтичної галузі України.

Проведене у роботі дослідження дозволило отримати низку взаємопов'язаних наукових і практичних результатів різного рівня: методологічного, теоретичного та емпіричного.

На методологічному рівні в роботі одержано наступні наукові результати:

1. Вперше з позиції синергетичної парадигми і синтезу цілого ряду наукових шкіл стратегічного управління запропоновано авторську концепцію формування стратегії розвитку фармацевтичної галузі України.

2. Отримала подальший розвиток структурно-логічна модель дослідження тенденцій розвитку світового фармацевтичного ринку і факторів, які формують попит і пропозицію на ньому.

3. Отримала подальший розвиток структурно-логічна модель аналізу фармацевтичних ринків країн-членів ЄС і МС, а також України.

На теоретичному рівні в роботі одержано наступні наукові результати:

1. Вперше розроблено концепцію формування стратегії розвитку фармацевтичної галузі України, яка ґрунтується на цілому ряді взаємопов'язаних положень: 1) формування стратегій розвитку галузі починається з форсайт-пронозу; 2) аналіз стану і тенденцій розвитку галузі носить стратегічний характер; 3) ідентифікація проблем розвитку галузі здійснюється з урахуванням як внутрішнього, так і зовнішнього середовища; 4) структуризація проблем розвитку галузі носить когнітивний характер; 5) головна мета розвитку галузі відповідає її місії; 6) головна мета розвитку галузі декомпонується на підцілі; 7) вибір загальної та функціональних стратегій розвитку галузі носить пірамідальний характер; 8) сценарії розвитку галузі мають біфуркаційний характер і базуються на когнітивному підході.

2. У процесі обґрунтування положення (3) концепції вперше розроблено методичний підхід до оцінки конкурентоспроможності фармацевтичної галузі України, який здійснюється за допомогою ієрархічно побудованої системи показників (інтегрального, комплексних і часткових) і включає наступні компоненти: продукція, виробництво, наукоємність, організація, фінанси і інвестиції.

3. У процесі обґрунтування положень (3, 4) концепції отримали подальший розвиток:

- методичний підхід до оцінки впливу макросередовища на розвиток фармацевтичної галузі України, який базується на синтезі PEST-аналізу і когнітивному підході до визначення причинно-наслідкових зв'язків його можливостей та загроз;
- методичний підхід до оцінки впливу мікросередовища на розвиток фармацевтичної галузі України, який базується на синтезі ОТ-аналізу і когнітивному підході до визначення причинно-наслідкових зв'язків його можливостей і загроз.

4. У процесі обґрунтування положень (4, 5, 6, 7) концепції вперше розроблено методичний підхід до формування стратегії розвитку фармацевтичної галузі України, який ґрунтується на відповідній концепції і складається з наступних етапів: бачення майбутнього галузі та ринку; стратегічного аналізу галузі та ринку; ідентифікації проблем галузі; структурування проблем галузі; формування місії – головної мети розвитку галузі; побудови «дерева цілей», побудови піраміди стратегії вибору пріоритетів розвитку галузі; сценарного моделювання розвитку галузі; оцінки необхідних і можливих обсягів коштів для розвитку галузі, розробки та відбору проектів за пріоритетними напрямками розвитку галузі.

5. У процесі обґрунтування положення (7) концепції вперше розроблено методичний підхід до вибору стратегії підвищення конкурентоспроможності фармацевтичної галузі України, який ґрунтується на визначенні її сильних і слабких сторін і виборі загальної та функціональних стратегій згідно з системою взаємопов'язаних матриць.

Також отримав подальший розвиток матричний підхід до вибору загальної стратегії підвищення конкурентоспроможності і розвитку фармацевтичної галузі України, який передбачає узгодженість і синтез функціональних стратегій продуктово-технологічної та інвестиційно-інноваційної.

6. У процесі обґрунтування положення (8) концепції отримав подальший розвиток сценарний підхід до вибору можливих варіантів розвитку фармацевтичної галузі України, який базується на когнітивній моделі, яка включає в себе макро-, мікро- і внутрішнє середовище, враховує умови СОТ і угоди про асоціацію з ЄС.

На емпіричному рівні у роботі одержано наступні наукові результати:

1. Обґрунтовано, що фармацевтичний ринок є одним із «драйверів» як світового економічного зростання, так і в інтеграційних об'єднаннях ЄС і МС і окремих країнах світу.

2. Визначено тенденцію територіального перерозподілу світового фармацевтичного ринку в бік країн, що розвиваються.

3. Виявлено фактори, які найбільш впливають на зростання фармацевтичного ринку як в цілому в світі, так і інтеграційних об'єднаннях ЄС і МС, а також окремих країнах, це: зростання чисельності населення, збільшення очікуваної тривалості життя населення при народжуваності, «старіння» населення і зростання його захворюваності на хронічні хвороби, зростання доходів населення, а також політика урядів країн щодо збільшення видатків державного бюджету на охорону здоров'я.

4. Встановлено тенденцію до подальшої глобалізації та концентрації світового фармацевтичного ринку шляхом злиття і поглинань провідних компаній.

5. Виявлено структурні зрушення світового фармацевтичного ринку і ринків ЄС і МС у напрямку зменшення кількості оригінальних препаратів і збільшення генерикових у результаті патентного «обвалу» на оригінальні препарати – блокбастери та істотного зростання витрат на розробку новітніх лікарських препаратів і строків їх впровадження.

6. Виявлено тенденцію до зростання обсягів випуску біотехнологічних лікарських препаратів і інвестицій у цю галузь.

7. Інтегральний показник оцінки конкурентоспроможності фармацевтичної галузі України в 2006-2013 рр. почав нестійку тенденцію до зниження.

Основними компонентами, які в першу чергу вплинули на недостатньо високий рівень конкурентоспроможності фармацевтичної галузі України були такі: наукоємність, інвестиції, виробництво і фінанси.

Слабкими сторонами конкурентоспроможності фармацевтичної галузі України, які найбільш впливають на її позиціонування на внутрішньому та зовнішньому ринках збуту, є такі: незначна питома вага вітчизняних субстанцій при виробництві лікарських засобів; низька наукоємність галузі; незначна питома вага вітчизняних оригінальних і біотехнологічних лікарських засобів; недостатні обсяги інвестицій у галузь.

8. Основними загрозами для фармацевтичної галузі України в умовах СОТ є такі: загроза здійснювати пряму державну підтримку важливих для економічної безпеки країни галузей економіки, включаючи фармацевтичну; заборона на впровадження кількісних обмежень на імпорт або інші нетарифні заходи, такі як ліцензування, заборони, дозволи та інше.

9. Основними загрозами умов угоди про асоціацію України та ЄС для національної фармацевтичної галузі є наступні: високий рівень захисту ринку ЄС санітарними та фітосанітарними заходами контролю; високі технічні бар'єри перед українськими виробниками продукції та інші.

10. Найбільший опосередкований вплив з боку макросередовища на фармацевтичну галузь України здійснює політична сфера і високий рівень корупції, незначна свобода ведення бізнесу, відсутність політичної стабільності, низька якість законодавчого регулювання, невисока ефективність державного управління та низька інноваційність економіки.

11. Найбільші загрози з боку мікросередовища для фармацевтичної галузі України чинять такі фактори: великі обсяги на внутрішньому ринку імпортованих лікарських засобів у вартісному виразі; випереджаюче зростання вартості однієї умовної упаковки лікарських засобів; скорочення чисельності населення та інші.

12. Загальна стратегія розвитку фармацевтичної галузі України є наздогоняючою, вона передбачає внутрішню орієнтованість випуску ЛЗ у більшості своїй генерикових з вітчизняних і імпортованих субстанцій за технологією хімічного синтезу із середнім рівнем інвестування та низьким рівнем інноваційності.

13. Найбільш прийнятним для розвитку фармацевтичної галузі України є галузево-інвестиційний сценарій, дещо менш прийнятним – загально-інвестиційний та інституціональний сценарії, найменш прийнятним – сценарій прямого державного впливу.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Доровський О.В. Стратегія розвитку фармацевтичної галузі України. Монографія / О. В. Доровський. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2014. – 272 с.

2. Доровский А.В. Нано- и биотехнологии как мировая тенденция инновационного развития экономики / Доровский А.В., Попов Е.О. // Інновації: проблеми науки та практики: Монографія - Х.: ВД "ІНЖЕК", 2007.- С. 71-89.

Особистий внесок здобувача: визначено місце фармацевтичної галузі у світовому розвитку біотехнологій.

3. Доровской А.В. Конкурентоспособность и оценка концентрации экономики / Доровской А.В., Горбатов В.М. // Конкурентопроможність: проблеми науки та практики: Монографія.- Х.: ВД "ІНЖЕК", 2007.- С. 23-50

Особистий внесок здобувача: оцінено конкурентні позиції фармацевтичної галузі.

4. Доровской А.В. Прогноз численности населения Украины и ее регионов с использованием модели "Феникс" / Доровской А.В., Епишова М.О. // Макроекономічна політика в Україні: проблеми науки та практики: Монографія. - Х.: ВД "ІНЖЕК", 2007.- С. 300-317.

Особистий внесок здобувача: побудовано прогнозну модель залежності розвитку фармацевтичної галузі від структури населення.

5. Доровской А.В. Особенности формирования налоговой политики государства с учетом налогового бремени / Доровской А.В., Зима А.Г., Зима О.А. // Налогообложение: проблемы науки и практики: Монография. - Х.: ИД "ИНЖЭК", 2007.- С. 177-192.

Особистий внесок здобувача: визначено податкову складову функціонування підприємств фармацевтичної галузі.

6. Доровской А.В. Анализ динамики и структуры заболеваемости в Украине / Доровской А.В. // Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: Монографія - Х: ВД "ИНЖЕК". - с. 132-152.

7. Кизим М.О. Світовий ринок фармацевції: тенденції розвитку та перспективи розвитку високотехнологічної галузі / Кизим М.О., Доровський О.В. // Інновації: проблеми науки та практики: Монографія. - Х.: ФОП Александрова К.М.; ВД «ИНЖЕК», 2008.- 232. - С. 94-108.

Особистий внесок здобувача: здійснено аналіз тенденцій розвитку фармацевтичної галузі України

8. Кизим М.О. Системна криза в економіці України: причини та шляхи подолання / Кизим М.О., Грищенко В.О., Доровський О.В. // Социально-экономическое развитие Украины и ее регионов: Монография. - Х: ФЛП Либуркина Л.М., ИД "ИНЖЭК", 2009. - 464 с. - С. 48-61.

Особистий внесок здобувача: узагальнено прояви системної кризи у діяльності представників фармацевтичної галузі.

9. Кизим М.О. Світова криза та її вплив на економіку України / Кизим М.О., Грищенко В.О., Доровський О.В. // Ліберманівські читання: економічна спадщина та сучасні проблеми: Монографія. - Х.: ФОП Либуркіна Л.М.; ВД "ИНЖЕК", 2009.- С. 69-81.

Особистий внесок здобувача: визначено фактори впливу світової кризи на розвиток галузей економіки.

Іноземні видання та видання України, які включені до міжнародних наукометричних баз

10. Кизим Н.А. Формирование инновационных кластеров экономики знаний в Харьковской области / Кизим Н.А., Чередник В.И., Доровской А.В. // Проблеми економіки. - 2009.- № 4.- с. 28-36.

Особистий внесок здобувача: виявлено вплив кластерної організації виробництва на діяльність фармацевтичної галузі.

11. Кизим Н.А. Анализ проблем в демографической ситуации Харьковской области и направлений их решения / Кизим Н.А., Омаров Ш.А., Доровской А.В. // Бизнес Информ . - 2010. - № 12. - с. 187-193.

Особистий внесок здобувача: визначено регіональні особливості демографічної ситуації в Україні та їх вплив на перспективи розвитку фармацевтичної галузі.

12. Кизим М.О. Анализ и прогнозирование тенденций заболеваемости населения Украины и Харьковской области / Кизим М.О., Доровський О.В // Проблеми економіки. - 2010. - № 3. - с. 39-44.

Особистий внесок здобувача: визначено тенденції динаміки захворюваності населення України.

13. Кизим М.О. Кластерні структури в економіках країн світу / Кизим М.О., Хаустова В.Є. Доровський О.В. // Проблеми економіки. - 2011. - № 4.- с. 24-32.

Особистий внесок здобувача: узагальнено світовий досвід кластеризації фармацевтичної галузі.

14. Доровской А.В. Состояние и перспективы развития фармацевтического рынка Украины / Доровской А.В. // Проблеми економіки. - 2014. - № 3.- с. 71-80

15. Доровской А.В. Сегменты мирового фармацевтического рынка: тенденции и противоречия развития / Доровской А.В. // Бізнес Інформ. - 2014. - № 9. - с. 34-29.

16. Доровской А.В. Тенденции и перспективы развития европейского фармацевтического рынка / Доровской А.В. // Бізнес Інформ. - 2014. - № 10. - С. 29-38.

17. Доровський О.В. Особливості розвитку фармацевтичних ринків країн СНД / Доровський О.В. //Сьвременнои проблеми регионального развитие: Събрани статии. Т.1.- Академично издателство на Аграрния университет Пловдив, България, 2014. - с. 31-35

18. Доровський О.В. Порівняльна характеристика фармацевтичних ринків країн ЄС та СНД / Доровський О.В., Ярошенко І.В. // Бізнес Інформ. - 2014. - № 12.- с. 47-61.

Особистий внесок здобувача: виконано аналіз світового досвіду розвитку фармацевтичної галузі

19. Доровський О.В. Оцінка мікросередовища фармацевтичної галузі України / Доровський О.В. // Проблеми економіки. - 2014. - № 4.- с. 8-21.

20. Доровський О.В. Структурно-цільовий аналіз сценаріїв розвитку фармацевтичної галузі України / Доровський О.В. // Проблеми економіки. - 2015. - № 1.- с. 340-348.

Публікації у наукових фахових виданнях

21. Кизим Н.А. Анализ основных тенденций развития мирового рынка генериков и биоаналогов / Кизим Н.А., Доровской А.В. // Моделювання

регіональної економіки : збірник наукових праць. - 2013. - № 1(23). - С. 157-170.

Особистий внесок здобувача: надано характеристику світового ринку продукції фармацевтичної галузі.

22. Тищенко А.Н. Лекарственное средство как ключевой элемент фармацевтического рынка / Тищенко А.Н., Доровской А.В. // Моделювання регіональної економіки : збірник наукових праць. - 2013. - №1(21). - С.173-188

Особистий внесок здобувача: визначено сутність та зміст дефініції «лікарський засіб»

23. Доровской А.В. Социально-экономическое значение и характерные черты фармации / Доровской А.В. // Моделювання регіональної економіки : збірник наукових праць. - 2014. - № 2(24). - С. 257-270.

24. Доровской А.В. Основные тренды в развитии мировых фармацевтических компаний / Доровской А.В. // Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції – Вип. 13(3). - Херсон: ХНТУ. - 2014. - С.254-258

25. Доровський О.В. Фармацевтична промисловість України: сучасний стан та напрями стратегічного розвитку / Доровський О.В., Олійник А.Д.// Науковий вісник Херсонського державного університету. - Серія "Економічні науки". – Вип. 7. - Ч 4. - 2014. - С.75-78.

Особистий внесок здобувача: визначено сучасний стан та напрями стратегічного розвитку фармацевтичної промисловості України.

26. Доровський О.В. Фармацевтичний ринок ЄС та реалії фармацевтичної промисловості України / Доровський О.В., Олійник А.Д. // Моделювання регіональної економіки: збірник наукових праць. - 2013. - №2(22). - С. 185-204

Особистий внесок здобувача: надано порівняльну характеристику фармацевтичної промисловості України та ЄС.

27. Доровський О.В. Світовий фармацевтичний ринок: структура, тенденції розвитку, точки зростання / Доровський О.В. // Науковий вісник Херсонського державного університету. - Серія "Економічні науки". – Вип. 9-1. - частина 3. - Херсон: ВД "Гельветика. - 2014. - С.34-38.

28. Доровський О.В. Методичний підхід до оцінки конкурентоспроможності фармацевтичної галузі України / Доровський О.В. // Економіка. Менеджмент. Підприємництво. – 2014. - № 25(2). – С. 217-229.

29. Доровской А.В. Формування стратегії підвищення конкурентоспроможності фармацевтичної галузі в Україні / Доровской А.В. // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. – 2014. - № 10(2). - С. 211-221.

Тези доповідей на конференціях

30. Доровский А.В. Необходимость создания государственной программы развития нано- и биотехнологий как условие формирования данного инновационного направления для развития экономики Украины / Доровский А.В., Попов Е.О. // Конкурентоспроможність та інноваційний розвиток України: проблеми науки та практики: Тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції 23-24 жовтня 2007 р.- Х.: ВД "ІНЖЕК", 2007.- С. 84- 88.

Особистий внесок здобувача: обґрунтовано необхідність державної підтримки фармацевтичної галузі як представника біотехнологій в Україні.

31. Доровской А.В. Применение модели "Феникс" для прогнозирования численности населения Украины и ее регионов / Доровской А.В., Епишова М.О. // Макроекономічна політика в Україні: проблеми науки та практики: Тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції 20-21 листопада 2007 р.- Х.: ВД "ІНЖЕК", 2007.- С. 26- 29.

Особистий внесок здобувача: обґрунтовано використання моделі «Фенікс» для прогнозування чисельності населення.

32. Доровський О.В. Роль управлінських рішень в процесі побудови та розвитку системи менеджменту якості на фармацевтичних підприємствах / Доровський О.В., Світлична К.С. // Матеріали науково-практичної конференції "Економічна освіта та наука: досвід та перспективи розвитку". - НФаУ. - Х., 2007.- с. 84-87.

Особистий внесок здобувача: визначено роль управлінських рішень в системі менеджменту на фармацевтичних підприємствах.

33. Посылкина О.В. Актуальные проблемы организации и нормирования управленческого труда на фармацевтическом предприятии / Посылкина О.В., Доровской А.В., Кубасова А.В. // Матеріали науково-практичної конференції "Економічна освіта та наука: досвід та перспективи розвитку". - НФаУ. - Х., 2007. - с. 115-118

Особистий внесок здобувача: визначено роль нормування праці у розвитку фармацевтичної галузі.

34. Доровской А.В. Анализ основных тенденций заболеваемости населения в Украине / Доровской А.В. // Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: проблеми науки та практики: Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції 22-23 травня 2008 р.- Х.: ФОП Александрова. - с. 238-240.

35. Доровской А.В. Анализ основных тенденций и проблем на мировом рынке фармации / Доровской А.В. // Тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції "Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики", 27-28 листопада 2008 р., м. Харків, с.119-122.

36. Кизим М.О. Аналіз причин економічної кризи в Україні / Кизим М.О., Доровський О.В., Проноза П.В. // Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: проблеми науки та практики: Тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції 27-28 травня 2010 р. - Х.: ФОП Александрова К.М., ВД "ІНЖЕК", 2010. - 300 с. - С. 72-76.

Особистий внесок здобувача: виокремлено причини кризового стану фармацевтичної галузі.

37. Доровской А.В. Особенности формирования инновационного научно-производственного кластера фармацевтической промышленности Харьковской области / Доровской А.В. // Конкурентоспособність та інновації: проблеми науки та практики: Тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції 11-12 листопада 2010 р. - Х.: ФОП Павленко О.Г., ВД "ІНЖЕК", 2010. - С. 127-130.

38. Доровской А.В. Диагностика заболеваемости населения Украины и Харьковской области по классам болезней / Доровской А.В. // Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: проблеми науки та практики. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 19-20 травня 2011 р.- Х.: ФОП Александрова К.М.; ВД "ІНЖЕК". - С. 104-106.

39. Доровський О.В. Кластерні структури в економіках країн СНД / Доровський О.В., Зайцева А.Ю. // Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 22-23 листопада 2011 р. - Х.: ФОП Павленко О.Г., ВД «ІНЖЕК», 2011. - с. 189-192.

Особистий внесок здобувача: визначено особливості функціонування кластерних структур у фармацевтичній галузі.

40. Доровской А.В. Об особенностях процесса разработки и продвижения на рынок лекарственного препарата / Доровской А.В. // Економіка підприємства: проблеми теорії та практики: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 27 листопада 2013 р. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2013. – с. 38-42.

41. Доровской А.В. Особенности мирового рынка генериков и биоаналогов / Доровской А.В. // Materialy X mezinarodni vedecko-prakticka konference "Veda a vznik - 2013/2014", 27.12.2013-05.01.2014.- Dil. 13. Ekonomické vedy.: Praha, Publishing House "Education and Science" s.r.o.- stran. 59-62

42. Доровський О.В. Фармація України: особливості становлення і розвитку / Доровський О.В. // Інноваційна стратегія і тактика фінансово-економічного розвитку суб'єктів національного господарства: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, грудень 2014 р. - Буковинський

державний фінансово-економічний університет. - У 3-х ч. - Чернівці: Видавничий Дім "Гельветика", 2014. - Ч. 1.- с. 106-108.

43. Доровський О.В. Аналіз форм і методів державної інвестиційної політики у фармацевтичній галузі / Доровський О.В // Соціально-економічні підсумки 2014 року: реалії та перспективи: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, Львів, грудень 2014 р. - ГО "Львівська економічна фундація". - У 3-х частинах.- Львів: ЛЕФ, 2014.- Ч. 1 - с. 98-102.

44. Доровський О.В. SWOT-аналіз фармацевтичної галузі України / Доровський О.В. // Прогнозування соціально-економічного розвитку національної економіки: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпропетровськ, грудень 2014 р. - У 3-х частинах. - Дніпропетровськ: НО "Перспектива", 2014.- Ч. 2.- с. 73-77.

АНОТАЦІЯ

Доровський О.В. Обґрунтування вибору стратегії розвитку фармацевтичної галузі України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук зі спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України. – Харків, 2015.

У дисертаційній роботі розроблено новий концептуальний підхід до вирішення актуальної проблеми наукового обґрунтування вибору стратегії розвитку фармацевтичної галузі України. Проведене у роботі дослідження дозволило отримати низку взаємопов'язаних наукових і практичних результатів різного рівня: методологічного, теоретичного та емпіричного.

З позиції синергетичної парадигми і синтезу цілого ряду шкіл стратегічного управління запропоновано авторську концепцію формування стратегії розвитку фармацевтичної галузі України.

Розроблено методичний підхід до вибору стратегії розвитку фармацевтичної галузі України, який ґрунтується на запропонованій концепції і складається з цілого ряду послідовних етапів.

Обґрунтовано методичний підхід до оцінки конкурентоспроможності фармацевтичної галузі України, який здійснюється за допомогою ієрархічно побудованої системи показників і включає цілий ряд компонент.

Запропоновано методичний підхід до вибору стратегії підвищення конкурентоспроможності фармацевтичної галузі України, який ґрунтується на визначенні сильних і слабких сторін і виборі загальної та функціональних стратегій згідно з системою взаємопов'язаних матриць.

Розвинуто матричний підхід до вибору загальної і функціональних стратегій підвищення конкурентоспроможності і розвитку фармацевтичної галузі України, який передбачає узгодженість і синтез цілого ряду функціональних стратегій.

Розвинуто методичні підходи до оцінки впливу макро- і мікро- середовищ на розвиток фармацевтичної галузі України, які базуються відповідно на PEST- і ОТ-аналізах можливостей і загроз та когнітивному підході до визначення їх причинно-наслідкових зв'язків.

Запропоновано сценарний підхід до вибору можливих варіантів розвитку фармацевтичної галузі України, який базується на когнітивній моделі і включає в себе макро-, мікро- і внутрішнє середовища, враховує умови СОТ і угоди про асоціацію з ЄС.

Ключові слова: обґрунтування, стратегія, фармацевтична галузь, конкурентоспроможність, матричний підхід, когнітивна модель.

АННОТАЦИЯ

Доровской А.В. Обоснование выбора стратегии развития фармацевтической отрасли Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.03 – экономика и управление национальным хозяйством. – Научно-исследовательский центр индустриальных проблем развития НАН Украины, Харьков, 2015.

В диссертационной работе разработан новый концептуальный подход к решению актуальной проблемы научного обоснования выбора стратегии развития фармацевтической отрасли Украины. Проведенное в работе исследование позволило получить ряд взаимосвязанных научных и практических результатов разного уровня: методологического и эмпирического.

С позиции синергетической иерархии и синтеза целого ряда школ стратегического управления предложено авторскую концепцию формирования стратегии развития фармацевтической отрасли Украины.

Разработан методический подход к выбору стратегии развития фармацевтической отрасли Украины, который основывается на предложенной концепции и состоит из целого ряда последовательных этапов.

Уточнена сущность понятия «конкурентоспособность отрасли», которое базируется на логической взаимосвязи понятий «конкурентоспособность», «экономическая безопасность» и «инвестиционная привлекательность».

Обоснован методический подход к оценке конкурентоспособности фармацевтической отрасли Украины, который осуществляется с помощью

иерархично построенной системы показателей и включает целый ряд компонент.

Уточнена сущность понятия «стратегия развития отрасли», которое связывает цели, перспективные направления и имеющиеся ресурсы субъектов процесса: государства и бизнеса.

Усовершенствована классификация стратегий развития фармацевтической отрасли Украины, которая базируется на целом ряде признаков.

Предложен методический подход к выбору стратегии повышения конкурентоспособности фармацевтической отрасли Украины, который базируется на определении сильных и слабых сторон и выборе общей и функциональных стратегий согласно системы взаимосвязанных матриц.

Развит методический подход к выбору общей и функциональных стратегий повышения конкурентоспособности и развития фармацевтической отрасли Украины, который предусматривает согласованность и синтез целого ряда функциональных стратегий.

Разработана структурно-логическая модель исследования тенденций развития мирового фармацевтического рынка, учитывающая как тенденции развития, так и факторы, которые стимулируют спрос и предложение.

Развиты методические подходы к оценке влияния макро- и микро- сред на развитие фармацевтической отрасли Украины, базирующиеся соответственно на PEST- и ОТ-анализах возможностей и угроз и когнитивном подходе к определению их причинно-следственных связей.

Предложен сценарный подход к выбору возможных вариантов развития фармацевтической отрасли Украины, базирующийся на когнитивной модели и включает в себя макро-, микро- и внутреннюю среды, учитывает условия СОТ и соглашения про ассоциацию с ЕС.

Ключевые слова: обоснование, стратегия, фармацевтическая отрасль, конкурентоспособность, матричный подход, когнитивная модель.

SUMMURY

Dorovskiy O. Justification of pharmaceutical industry development strategy choice in Ukraine. – The manuscript.

The dissertation is intended on competition of a scientific degree of the doctor of economic sciences on a specialty 08.00.03 – economy and management of national economy. – Research Centre for Industrial Development Problems of NAS of Ukraine. – Kharkiv, 2015.

In this dissertation developed a new conceptual approach to the solution of actual problems of scientific substantiation of a choice of strategy of development of pharmaceutical industry of Ukraine. Performed in the study provided a number of interrelated scientific and practical results of different levels: methodological, theoretical and empirical. From the position of synergetic paradigm and synthesis of a number of schools of strategic management author proposed the concept of formation of strategy of development of pharmaceutical industry of Ukraine. The developed methodical approach to the choice of strategy of development of pharmaceutical industry of Ukraine, which is based on the proposed concept and consists of a number of successive stages. Methodical approach to assessing the competitiveness of the pharmaceutical industry of Ukraine, which is carried out using a hierarchically built system of indicators and includes a whole number component. The methodical approach to the choice of strategy of increase of competitiveness of the pharmaceutical industry of Ukraine, which is based on identifying strengths and weaknesses and the choice of General and functional strategies in accordance with the system of interconnected matrices. Developed a matrix approach to the selection of General and functional strategies to improve competitiveness and the development of pharmaceutical industry of Ukraine, which provides for consistency and synthesis of a number of functional strategies. Developed methodological approaches to assessing the impact of macro - and micro - environments on the development of pharmaceutical industry of Ukraine, which are based respectively on PEST - and HERE is the analysis of opportunities and threats and the cognitive approach to determining their causal relationships. Proposed scenario-based approach to the selection of possible variants of development of pharmaceutical industry of Ukraine, which is based on cognitive models and includes macro, micro and internal environment, takes into account the conditions of the WTO and the Association agreement with the EU.

Keywords: rationale, strategy, pharmaceutical industry, competitiveness, matrix approach, the cognitive model.

Підписано до друку 20.05.2015 Формат 60×90/16.
Папір офсетний. Обсяг 1,9 ум.-друк. арк. Друк різнограф
Наклад 100 прим. Зам. № _____. Безкоштовно.

Надруковано у центрі оперативної поліграфії ТОВ «Рейтинг»
61003, Україна, м. Харків, пров. Соляниківський, 4,
т. 8 (057), 771-00-92, 771-00-96